



Serhii Plokhyy

NEBUNIA NUCLEARĂ

O istorie a crizei rachetelor din Cuba

Traducere din limba engleză de Alina Pavelescu

Prefață de Mihail E. Ionescu



CORINT
ISTORIE
—2022—

Cuprins

<i>Prefață de Mihail E. Ionescu</i>	5
<i>Cuvânt-înainte</i>	27
<i>Prolog</i>	37
PARTEA I – NEMESIS	41
Capitolul 1 – <i>Ucenicul</i>	43
Capitolul 2 – <i>Stăpânul jocului</i>	63
PARTEA A II-A – PERICOLUL ROȘU	85
Capitolul 3 – <i>Triumful comunismului</i>	87
Capitolul 4 – <i>Omul-rachetă</i>	102
Capitolul 5 – <i>Lucrurile iau o turnură nucleară</i>	117
Capitolul 6 – <i>Operațiunea Anadîr</i>	133
Capitolul 7 – <i>În largul mării</i>	150
PARTEA A III-A – AGONIA DECIZIEI	165
Capitolul 8 – <i>Prizonierul Berlinului</i>	167
Capitolul 9 – <i>Avertismentul</i>	181
Capitolul 10 – <i>Luna de miere</i>	194
Capitolul 11 – „ <i>Să-i nimicim!</i> ”	209
Capitolul 12 – <i>Carantina</i>	225

PARTEA A IV-A – MOMENTUL ADEVĂRULUI.	241
Capitolul 13 – <i>Noaptea moscovită</i>	243
Capitolul 14 – <i>Clipind în întuneric</i>	255
Capitolul 15 – <i>Cuțitul de lemn</i>	273
Capitolul 16 – <i>Vin americanii!</i>	288
PARTEA A V-A – SÂMBĂTA NEAGRĂ	301
Capitolul 17 – <i>Mlaștina turcească</i>	303
Capitolul 18 – <i>Pierderea controlului</i>	314
Capitolul 19 – <i>„Țintă distrusă!”</i>	329
Capitolul 20 – <i>Întâlnire secretă</i>	344
Capitolul 21 – <i>Triunghiul Bermudelor</i>	357
PARTEA A VI-A – ÎNVIEREA DIN MORȚI	379
Capitolul 22 – <i>Sperietura de duminică</i>	381
Capitolul 23 – <i>Câștigători și perdanți</i>	397
Capitolul 24 – <i>Indignare</i>	412
PARTEA A VII-A – ÎNȚELEGEREA	429
Capitolul 25 – <i>Misiune imposibilă</i>	431
Capitolul 26 – <i>Înapoi pe baricadă</i>	452
Capitolul 27 – <i>Ziua Recunoștinței</i>	467
<i>Epilog</i>	479
<i>Mulțumiri</i>	487
<i>Note</i>	489
<i>Index</i>	575

Capitolul 1

Ucenicul

John Fitzgerald Kennedy a făcut o impresie bună în friguroasa zi a instalării sale la Washington, în 20 ianuarie 1961. Înalt și drept, în pofida problemelor sale de spate, și purtând un sacou, deși toți cei din jurul său erau îmbrăcați în paltoane de iarnă, el emana tinerețe, energie, optimism și hotărâre. Cea mai tânără persoană aleasă vreodată în funcția de președinte al Statelor Unite – avea doar 43 de ani – nu lăsa, prin înfățișarea și cuvintele sale, nicio îndoială cu privire la faptul că va stabili un nou curs pentru țara sa și pentru întreaga lume, nu doar pe durata mandatului lui, ci și pentru următoarele decenii¹.

Conducerea trecuse de la o generație la alta, tranziție surprinsă pe cameră atunci când cenușul și cheliosul Dwight Eisenhower*, îmbrăcat în haine călduroase, l-a însoțit pe tânărul lui succesori la ceremonie în același automobil, iar apoi și-au dat mâna după depunerea jurământului. Un erou al războiului și unul dintre cei mai de succes președinți din istoria Americii, Eisenhower avea 70 de ani la acea vreme, dar nu era cel mai bătrân dintre cei prezenți.

* Planificator strategic al US Army, Dwight David Eisenhower (14 octombrie 1890 – 28 martie 1969) a fost un general cu cinci stele (grad corespondent celui de mareșal în țara noastră) și un politician al Partidului Republican. El a fost ales al 34-lea președinte al SUA (1953–1961) (n. red.).

Pentru a-l felicita pe noul președinte și a-i înmâna torța morală a conducerii, venise însuși decanul literaturii americane, Robert Frost, în vârstă de 86 de ani. Kennedy a vrut ca el să ia parte la această ceremonie, iar Frost a acceptat invitația: „Dacă tu, la vârsta ta, poți face față onoarei de a fi președinte al Statelor Unite, atunci și eu trebuie să fiu în stare, la vârsta mea, să fac față onoarei de a avea un rol oarecare în investirea ta”².

Frost înțelegea provocările cărora Kennedy trebuia să le facă față ca președinte, dar considera că tinerețea lui este un atu și prevedea o eră glorioasă pentru țară, modelată după tiparul primului împărat roman, Augustus. Urma să fie o eră a păcii, a liniștii, a alianței dintre politică și cultură. Într-un poem cu dedicație, scris special pentru momentul inaugurării mandatului, dar care nu a fost citit vreodată, fiindcă autorul a fost orbit de lumina pe care o reflecta zăpada căzută peste Washington în noaptea anterioară evenimentului, Frost vestea „Gloria viitoarei ere augustine/ A unei puteri care își trage seva din forța și mândria sa/ A tinerei ambiții dornice să fie pusă la încercare/ Liberi în credința noastră fermă, fără teamă/ În orice joc pe care națiunile vor dori să îl joace”³.

Chiar dacă Frost avea vederea slabă, dar avea viziune, mult mai tânărul Kennedy le poseda pe amândouă. Discursul său de investire a devenit unul dintre cele mai cunoscute texte din istoria politică americană, introdus în programul de studii al școlilor din întreaga țară. Potrivit site-ului *JFK Presidential Library and Museum*, cea mai vestită afirmație a aceluia discurs – „nu întreba ce poate face țara pentru tine, întreabă ce poți face tu pentru țară” – „i-a inspirat pe copii și pe adulți să înțeleagă importanța acțiunii civice și a serviciului public”. A făcut-o, într-adevăr, dar serviciul public intern nu se afla în centrul atenției lui Kennedy. În spiritul erei augustiniene evocată de Robert Frost, sacrificiul a fost extins și în afara granițelor. „Vom plăti orice preț, vom îndura orice povară,

vom înfrunta orice adversitate, vom sprijini orice prieten, ne vom opune oricărui dușman pentru a asigura supraviețuirea și succesul libertății!” a declarat Kennedy. Discursul lui se adresa în special lumii politice. Marile frământări sociale ale anilor '60 erau încă departe, dar principala preocupare a prezentului era teama provocată de Sputnik-ul sovietic și de succesele comuniștilor în Asia, Africa și, mai recent, în America Latină⁴.

Kennedy i-a avertizat pe cetățenii țării sale și lumea întreagă despre posibilitatea a ceea ce el numea „războiul final al umanității”. Se gândea la cursa înarmărilor nucleare și la consecințele acesteia. O parte esențială a discursului său îi era adresată liderului sovietic, Nikita Hrușciiov, deși nici numele acestuia și nici țara lui nu erau menționate. În schimb, Kennedy s-a referit la „acele națiuni care s-ar putea transforma singure în adversarii noștri”. El făcea apel la adversarul nenumit să „înceapă o nouă operă de pace, înainte ca forțele întunecate ale distrugerii, dezlănțuite de știință, să înghită întreaga umanitate într-o acțiune de autodistrugere planificată sau accidentală”. Împrumutând o frază a economistului de la Harvard John Kenneth Galbraith, cel care i-a fost consilier la realizarea discursului, Kennedy declara: „Haideți să nu negociem niciodată mânați de teamă, dar nici să nu ne fie vreodată teamă să negociem!”

Kennedy promisese o nouă Americă într-o lume nouă. Trebuia să aibă drept fundament libertatea și să fie construită prin devotamentul și sacrificiul cetățenilor americani. El le-a promis țărilor din America Latină – „republicile surori”, așa cum le-a numit – „să ne transformăm vorbele bune în fapte bune” și să formeze „o nouă alianță pentru progres” împotriva sărăciei. „Dar aceste revoluții pașnice, ale speranței nu pot deveni prada unor puteri ostile”, a continuat Kennedy. „Să le spunem tuturor vecinilor noștri că ne vom alătura lor în rezistența împotriva agresiunii

și a acțiunilor subversive, oriunde în cele două Americi, și să le dăm de știre tuturor celorlalte puteri că această emisferă dorește să rămână stăpână la ea acasă”⁵.

Pax Romana instaurată de Augustus la începutul erei noastre a inspirat *Pax Americana* a lui Kennedy, dar putea fi realizată această viziune? Putea ea să fie implementată de un președinte tânăr și neexperimentat? Robert Frost a crezut că da. Testul pentru viziunea și talentul lui Kennedy era încă de domeniul viitorului, dar el s-a produs mult mai devreme decât s-a crezut și mult mai aproape de țărmurile americane decât s-ar fi putut prevedea. Numele acestui test a fost Cuba.

În secolul XX, Cuba a devenit simbolul eșecului Americii de a-și păstra înaltele standarde ale propriei chemări antiimperiale și de a se menține la înălțimea așteptărilor revoluțiilor anticoloniale din lumea întregă. Fostă colonie spaniolă, Cuba a avut de recuperat față de restul regiunii atunci când s-a pus problema eliberării de sub dominația colonială. Țara vecină, Haiti, s-a eliberat de sub dominația franceză în 1804, iar Mexicul și-a declarat independența față de Spania în 1821, anul în care Simón Bolívar câștiga independența Venezuelei în urma unui război sângeros cu loialiștii pro-spanioli. Totuși, Cuba a rămas fidelă Madridului în întreaga primă jumătate a secolului al XIX-lea. Prima rebeliune a cubanezilor împotriva conducerii spaniole a avut loc în 1868, dar revolta a fost înfrântă după o luptă care a durat 10 ani. Cubanezii s-au revoltat din nou în 1879 și iarăși în 1895, dar de data aceasta aveau un aliat puternic: Statele Unite ale Americii⁶.

Trupele americane au debarcat pe plajele cubaneze în iunie 1898. Guvernul SUA a intrat în conflict, parțial ca răspuns la cererea opiniei publice de a pune capăt atrocităților comise

de spanioli împotriva cubanezilor, larg reflectate și uneori exagerate în presa americană, dar în spatele mișcării s-a aflat, de asemenea, și implementarea Doctrinei Monroe, veche de decenii. Încă din 1823, în timpul revoluțiilor din America Latină, președintele James Monroe a declarat că țara sa va trata orice amestec european în regiune, menit să instaureze controlul asupra statelor care își obținuseră de curând independența, ca pe o „manifestare neprietenoasă față de Statele Unite”. Astfel se naștea Doctrina Monroe. În 1898, aceasta a căpătat o nouă semnificație: americanii erau gata nu numai să protejeze independența țărilor din America Latină, dar și să contribuie la realizarea ei. Spaniolii s-au văzut obligați să se retragă și să renunțe la pretențiile lor în Cuba, iar independența cubaneză – primită, spre deosebire de alte suveranități din regiune, din mâna americanilor – a fost proclamată în 1902.

În 1820, președintele Thomas Jefferson se gândea la Cuba ca la un potențial stat din federația Statelor Unite, dar în 1902, Washingtonul nu mai era interesat ca America să includă Cuba în granițele sale și nici nu avea o dorință prea mare de a-i oferi o independență completă. Amendamentul Platt la *US Army Appropriations Act* din 1901, numit astfel după autorul lui principal, senatorul Orville H. Platt, limita suveranitatea Cubei, dând guvernului Statelor Unite dreptul de a avea baze militare pe insulă și de a interveni în problemele interne ale Cubei în numele „bunei guvernări”. Amendamentul puna Cuba în postura de protectorat american *de facto* și a servit drept catalizator al revoluționarilor și al rebelilor cubanezi, care vor fi nenumărați în deceniile următoare. Noii stăpâni împotriva cărora se revoltau cubanezii nu mai erau spaniolii, ci americanii⁷.

În toate privințele, mai puțin cu numele, Cuba a devenit o colonie a Statelor Unite în Caraibe. Multe proprietăți din sectorul

agricol, minier, utilități și servicii financiare au sfârșit prin a fi deținute de americani. Pentru a proteja interesele economice și strategice americane din insulă, Statele Unite s-au aliat cu elita locală de moșieri și de militari. Cel mai de încredere aliat al americanilor în instituția prezidențială de la Havana a devenit generalul Fulgencio Batista*, care a îndeplinit funcția de președinte al Cubei între 1940 și 1944, iar ulterior s-a întors la putere în 1952, ca urmare a unei lovituri de stat. El a dezvoltat legături strânse cu două dintre cele mai mari forțe americane de pe insulă, corporațiile agricole și clanurile mafioate. Jocurile de noroc și rețelele de prostituție având drept clienți turiștii americani au devenit niște industrii prospere⁸.

La întoarcerea sa în Cuba, Batista a anulat alegerile prezidențiale, care se apropiau și care îl stânjeneau. Guvernarea sa coruptă i-a antagonizat nu doar pe săraci, ci și pe cei din clasa de mijloc. Cu alegerile anulate și democrația în pericol, tinerii nemulțumiți au pus mâna pe arme. La 23 iulie 1953, un grup de revoluționari a atacat cazarma Moncada din orașul Santiago de Cuba, dar asaltul a fost respins, iar liderii rebeli arestați. Printre aceștia se afla și un avocat de 26 de ani, descendent al unei bogate familii de moșieri, pe nume Fidel Castro**, care a fost condamnat la 15 ani de închi-

* Născut Ruben Zaldivar, Fulgencio Batista y Zaldivar (16 ianuarie 1901 – 6 august 1973) a fost un ofițer superior (colonel) și un politician cubanez care a fost președintele ales al Cubei în perioada 1940–1944; sprijinit de SUA, Batista a ajuns iar la putere, în 10 martie 1952, dar de data aceasta printr-o lovitură de stat, conducând Cuba ca un dictator până în data de 1 ianuarie 1959, când a pierdut puterea pe timpul Revoluției Cubaneze, fugind din țară la ora 3 dimineața la bordul unui avion (n. red.).

** De formație avocat, Fidel Alejandro Castro Ruz (13 august 1926 – 25 noiembrie 2016) a fost un naționalist, un activist revoluționar și un politician cubanez care a condus Cuba în perioada 1959–2008, perioadă în care a supraviețuit unei lungi serii de atentate eșuate inițiate

soare. Fratele lui mai mic, Raúl*, și alți 24 de participanți la atac au fost și ei închiși.

Din fericire pentru frații Castro și pentru tovarășii lor conspiratori, au fost eliberați în mai 1955, deoarece Batista voia să-și îmbunătățească imaginea internațională. Temându-se de o nouă arestare, frații Castro au părăsit Cuba și s-au refugiat în Mexic. Episodul cazarmei Moncada părea să se fi încheiat. Batista a supraviețuit acestui asalt, a organizat alegeri frauduloase și i-a dat afară din țară pe rebeli, totul spre satisfacția aliaților americani, care doreau ca proprietățile lor să fie în siguranță fără ca opinia publică americană și internațională să se întoarcă împotriva lor. Spre surpriza multora, frații Castro s-au întors în Cuba în noiembrie 1956, cu Fidel conducând un grup de revoluționari cubanezi și latino-americani. Grupul a intrat ilegal în țară cu *Granma*, un iaht ponosit care lua apă, pentru a da startul unei noi revolte.

Războiul de gherilă, care se va sfârși cu înlăturarea lui Batista, a început cu un eșec major. Trupele guvernamentale i-au atacat pe rebelii de pe *Granma* imediat după ce aceștia au debarcat, forțându-i să se refugieze în munții Sierra Maestra din provincia Oriente, în sud-estul Cubei. Din grupul inițial de 81 de rebeli, numai 19 dintre ei – printre care se aflau Fidel și Raúl Castro și aliatul lor loial,

de CIA; adept al ideologiei marxist-leniniste, Castro a transformat Cuba într-un stat comunist monopartidic, fiind inclus în categoria dictatorilor de către liderii Lumii Libere (n. red.).

* Raúl Modesto Castro Ruz (n. 3 iunie 1931) este un politician retras din viața politică și general în retragere, fiind unul dintre liderii militari ai Revoluției Cubaneze și activând drept ministru al Forțelor Armate în perioada 1959–2008; după retragerea fratelui său din viața politică din motive de sănătate, a condus statul cubanez până în data de 19 aprilie 2021, când a renunțat la toate funcțiile publice din cauza vârstei înaintate (n. red.).

doctorul argentinian Ernesto „Che” Guevara* – au putut ajunge în siguranță în munți. A fost un început dificil, dar micul grup a început să crească, ei recrutând noi membri din rândurile tineretului cubanez nemulțumit și ale țărănimii locale.

Regimul Batista a folosit mijloace tot mai brutale pentru a-i suprima pe rebeli. Măsurile au pătat imaginea internațională a regimului, întorcând opinia publică din SUA împotriva dictatorului cubanez. Guvernul SUA a fost nevoit să-și recheme ambasadorul de la Havana și să impună un embargo comercial împotriva Cubei, embargo care a stopat vânzarea de arme către Batista și care i-a întărit substanțial pe rebeli. Anul 1958, când au încetat vânzările de arme, a devenit o dată crucială pentru revoluția condusă de Castro. După ce suferise o înfrângere majoră din partea trupelor guvernamentale în vară, Castro a reușit să-și regrupeze forțele și să lanseze propria ofensivă. La 31 decembrie, diverse grupări rebele s-au reunit în bătălia pentru Santa Clara, cucerind orașul și producând suficient de multă panică la Havana încât să-l determine pe Batista să fugă din țară.

Odată plecat dictatorul, rezistența față de forțele revoluționare, care nu putuse fi înfrântă cu o jumătate de an mai înainte, s-a prăbușit. Castro a organizat un marș al victoriei la Havana, aflată deja în mâinile rebelilor, și a intrat în oraș la 8 ianuarie 1959. Nu avea să repete greșelile lui Batista, care îl eliberase din închisoare cedând presiunilor internaționale. Inamicii regimului vor fi pedepsiți fără milă, fără nicio preocupare față de opinia publică internațională. Sute de oficiali ai vechiului regim au fost

* Supranumit „Che”, doctorul argentinian Ernesto Guevara (14 iunie 1928 – 9 octombrie 1967) a fost un revoluționar marxist, lider de gherilă, scriitor, diplomat și teoretician militar care a jucat un rol vital în cadrul Revoluției Cubaneze; a sfârșit asasinat de CIA în jungla boliviană (n. red.).

demiși și judecați, iar aproape 200 au fost împușcați de plutoanele de execuție. Figurile conducătoare ale noului regim, Raúl Castro și Che Guevara, au condus epurări și i-au persecutat pe inamici. Un dictator corupt și profund nepopular plecase, fiind înlocuit de altul nou, presupus incoruptibil și carismatic.

Revoluția cubaneză învinsese, dar ce însemna aceasta nu era încă limpede, nici pentru liderii săi, nici pentru cei care o susțineau sau i se opuneau, în Cuba și în străinătate. Investițiile americane directe au crescut în primul an al regimului Castro, dar lucrurile s-au schimbat repede după ce guvernul a inițiat atât de necesara reformă agrară. În mai 1959, Castro a limitat dimensiunile proprietăților agricole la maximum 400 de hectare, în timp ce restul urma să fie confiscat și redistribuit de către guvern, fără compensarea latifundiarilor. În iulie 1960, guvernul a naționalizat toate afacerile și proprietățile deținute de Statele Unite, și deoarece guvernul revoluționar avea nevoie de resurse și ducea lipsă de bani, nu s-au oferit compensații pentru proprietățile confiscate. În replică, președintele Eisenhower a închis piața americană pentru zahărul cubanez, de departe cel mai exportat produs din insulă⁹.

Drept urmare, Statele Unite s-au regăsit ele însele într-o situație asemănătoare cu aceea cu care s-au confruntat vechile puteri imperiale, Marea Britanie și Franța, în coloniile și posesiunile lor din Asia și din Africa. Mai exista și perspectiva apariției comunismului și a mișcărilor pro-comuniste în Cuba și implicarea directă a sovieticilor în regiune – un model care se repeta în toate fostele colonii din lume. În aprilie 1959, în timpul unei vizite în Statele Unite, la invitația Societății Americane a Editorilor de Ziare, Castro a făcut o declarație prin care se distanța de comunism. „Știu că lumea crede despre noi că suntem comuniști și bineînțeles că am spus foarte clar că nu suntem comuniști, foarte

clar”. Totuși, lucrurile se schimbau cu rapiditate. În februarie 1960, Cuba a fost vizitată de unul dintre consilierii de frunte ai lui Nikita Hrușciov, vechiul bolșevic și versatul politician Anastas Mikoian*. El și-a îndemnat șeful de la Moscova să ofere asistență economică tânărului regim revoluționar, iar în mai, Hrușciov a făcut o declarație publică, amenințând Statele Unite cu armele nucleare în chestiunea independenței Cubei. Era Doctrina Monroe în oglindă. Uniunea Sovietică era pregătită să apere suveranitatea țărilor din America Latină de amenințarea reprezentată de Statele Unite.

Din perspectiva lui Eisenhower, interesele americane erau amenințate, iar comunismul avansa în Cuba, indiferent dacă Fidel Castro era sau nu comunist. Din fericire, consilierul președintelui avea un plan de rezolvare a crizei. Doar cu câțiva ani mai înainte, în iunie 1954, CIA realizase cu succes o lovitură de stat în Guatemala, unde reforma agrară amenința interesele *United Fruit Company*. În martie 1960, în vreme ce reforma agrară din Cuba era în plină desfășurare, dar confiscarea proprietăților comerciale americane încă nu fusese anunțată, Eisenhower a decis să producă o schimbare de regim în Cuba. Castro urma să fie îndepărtat de la putere în același mod în care o obținuse: printr-o revoltă populară inițiată de exilații politici reîntorși în Cuba. CIA a pregătit un plan, dar Eisenhower nu a avut timp să pună în aplicare proiectul, astfel că acesta i-a fost pasat președintelui Kennedy¹⁰.

* Anastas Ivanovici Mikoian (25 noiembrie 1895 – 21 octombrie 1978) a fost politician bolșevic și om de stat de origine armeană care a reușit să se mențină timp de zeci de ani în zona puterii decizionale în ciuda tumultoasei scene politice sovietice, cea mai înaltă funcție avută fiind aceea de președinte al Prezidiului Sovietului Suprem, funcție deținută în perioada 15 iulie 1964 – 9 decembrie 1965 (n. red.).